

Finansdepartementet

fi.remissvar@regeringskansliet.se

kopia till fi.sba.spn@regeringskansliet.se

Remissyttrande gällande:

Förslag till förordning om stöd för gröna och trygga samhällen
(Dnr: Fi2020/03071/SPN)

ArkDes Dnr: AM2020-87

ArkDes har tagit del av rubricerade betänkande för yttrande senast den 1 oktober 2020. ArkDes tillstyrker i huvudsak förslaget men har några inspel gällande behovsanalys och gestaltad livsmiljö.

Ärendet har beretts av Linda Kummel, ansvarig ArkDes Think Tank samt Daniel Byström, projektledare.

Stockholm den 1 oktober 2020

Eric de Groat
Biträdande överintendent, ArkDes

Sammanfattning av organisationens övergripande synpunkter

Statens Centrum för Arkitektur och Design, ArkDes stödjer promemorians grundsyfte, men den genererar också frågor att beakta i det fortsatta arbetet.

ArkDes tillstyrker promemorians syfte om att främja stadsgrönska och ekosystemtjänster inom samhällsplaneringen. Samtidigt vill vi belysa att det stöd som promemorian föreslår bör ske utifrån en tydligare analys om det geografiska behovet, inte att stöd endast tilldelas för insatser i socialt utsatta områden.

ArkDes vill framhäva vikten av att ställa högre krav på att insatser gjorda med detta stöd bör följas upp och dessutom ha särskilda kvalitetskrav i upphandlingen.

ArkDes vill även uppmana till krav på en större delaktighet från allmänheten, med särskilt fokus på ungdomar och unga vuxna, i stadsutvecklingsprocesser samt att ställa krav på kvalitet och hållbarhet.

ArkDes vill framhäva betydelsen av att involvera arkitekter, landskapsarkitekter, stadsplanerare och designers jämte andra nödvändiga kompetenser, i samband med att stöd ges för att planera gröna och trygga samhällen.

Kommentarer på promemorians innehåll

Det finns en tydlig koppling mellan promemorian och ArkDes uppföljning av Politik för gestaltad livsmiljö 2020 och medskick inför framtida arbete. Det finns viss samsyn, men ArkDes ser även flera frågor som tydligare bör uppmärksammas och tas hänsyn till inom 'Förslag till förordning om stöd för gröna och trygga samhällen'.

I promemorian lämnas förslag till en ny förordning om stöd för gröna och trygga samhällen. Stödet får ges för att långsiktigt främja stadsgrönska och ekosystemtjänster i områden med socioekonomiska utmaningar i städer och tätorter i hela landet. Syftet är att utveckla dessa områden i en grön och hälsosam riktning samtidigt som det skapas trygga, trivsamma och inkluderande utemiljöer med särskild omsorg om åtgärdernas gestaltning.

ArkDes tillstyrker promemorians syfte om att främja stadsgrönska och ekosystemtjänster inom samhällsplaneringen. I samband med uppföljningen av politiken för gestaltad livsmiljö 2020 har ArkDes gjort nationella undersökningar med syfte att undersöka allmänhetens inställning till och användning av offentliga platser samt delaktighet i stadutvecklingsprocesser. Undersökningen visar att majoriteten tycker att grönskan är viktig att ta hänsyn till följt av trygghetsaspekten. Trygghetsaspekten är särskilt viktig för kvinnor.

ArkDes vill samtidigt belysa att det stöd som promemorian föreslår bör ske utifrån en grundlig analys om VAR insatser faktiskt behövs. Det saknas en rimlig förklaring till att

just socioekonomiskt utsatta områden är utvalda för det stöd som föreslås. Finns det något som tyder på att grönskan i just dessa områden är särskilt eftersatt? Finns ett särskilt högt exploateringsstryck/pågående förtätning just här? Om syftet är att främja ekosystemtjänster och satsa på grönska, hade det då inte varit mer rimligt att rikta stödet mot områden som just nu exploateras och där grönområden just nu bebyggs? Och hur ser kopplingen ut till insatser som kan komma att behövas för att lösa framtida klimatutmaningar? Som det ser ut nu finns det i socialt utsatta områden oftast betydligt mer grönyta per person än i andra delar av staden, om än av varierad kvalitet, medan det i exempelvis Liljeholmen finns mindre än 1 kvm tillgänglig grönyta per person. Det kan jämföras med rikssnittet 300 kvm. Att då bevilja medel endast till en viss typ av områden blir att blanda äpplen med päron.

En frågeställning som också bör beaktas är betydelsen av att "Gröna oaser blir allt viktigare i områden med hög förtätning och trångboddhet" som promemorian framhåller. Grönområden kan inte ses som en avlastning för en trång hemmiljö, särskilt inte under de kalla månaderna. Problemet ligger snarare i bostadsbyggande och tillgång till prisrimliga bostäder. Grönska minskar heller inte segregation eller löser problematik med bristande service. Detta är strukturella frågor som kräver större och bredare grepp än finansiering av punktinsatser.

I promemorian föreslås att:
stöd endast får ges för åtgärder på platser som är allmänt tillgängliga utan krav på någon särskild motprestation.

ArkDes vill framhäva vikten av att insatser gjorda med detta stöd bör ha särskilda krav på kvalitet och hållbarhet i enlighet med politiken för gestaltad livsmiljö. Insatserna måste dessutom kunna följas upp. Uppföljningen bör vara en integrerad del av projektet. ArkDes ser att det annars finns en risk att utfallet av de ekonomiska insatser som görs med stöd i den föreslagna förordningen inte får den önskade effekten, och att lärdomar inte heller kan dras. Det vore olyckligt.

ArkDes vill även uppmana till krav på en större delaktighet från allmänheten, med särskilt fokus på ungdomar och unga vuxna, i stadsutvecklingsprocesser som dessa. Politik för gestaltad livsmiljö har människan i fokus. För att kunna skapa omsorgsfullt gestaltade livsmiljöer, bör vi i högre utsträckning involvera allmänheten - de som faktiskt använder våra gemensamma rum. ArkDes nationella undersökning visar att allmänheten skulle kunna involveras än mer i skapandet av framtidens livsmiljöer. Undersökningen visar att ungdomar och unga vuxna idag inte aktivt påverkar utvecklingen av den gemensamma miljön, samtidigt som de hör till den grupp som i högst utsträckning säger sig använda de gemensamma rummen och grönområdena.

ArkDes vill också framhäva betydelsen av att involvera arkitekter, landskapsarkitekter, stadsplanerare och designers jämte andra nödvändiga kompetenser, i samband med att stöd ges för att planera gröna och trygga samhällen.

I propositionen till Politiken för gestaltad livsmiljö står följande:

Grönområden, parker och landskapens utformning är en viktig aspekt av arkitekturen, som på detta sätt har en sammankopplande och överbryggande funktion. Det är här människor rör sig och möts. Arkitekturens värde formas därför i relation till de kulturella och sociala sammanhang där den verkar.

Det krävs omfattande kunskap och bra planering för att på ett framgångsrikt sätt kunna skapa grönytor som bidrar till såväl omsorgsfullt gestaltade och trygga miljöer, och som samtidigt främjar ekosystemtjänster.

För att gynna ekosystemtjänster behövs i regel gröna ytor att utgå ifrån, men det är inget måste. Grönskans kvalitet kan byggas fram och olika ekosystemtjänster kan skapas genom att kombinera olika växter, markförsättningar och sol, luft och skugga. För att öka trygghet däremot, handlar det sällan om att mer grönska i sig ger ökad trygghet. Snarare tvärtom, då parker, alléer och skogsområden ofta kan upplevas som otrygga, särskilt efter mörkrets inbrott. De kan vara vackra och bidra till välbefinnande, men de ökar inte nödvändigtvis känslan av trygghet.

När det gäller trygghet ser vi i vår nationella undersökning att just trygga offentliga rum är näst efter grönskan viktigast i den framtida planeringen. Samtidigt pekar flera studier att tryggheten i samhället minskar, och i en del studier upplever mer än hälften av de tillfrågade att deras vistelsemiljöer är otrygga. Detta är ett problem som inte nödvändigtvis löses i kombinationen grönska och socialt utsatta områden. Här finns ett behov av en bredare palett av insatser inom flera olika sektorer: det handlar om bostäder, arbete, skola men också hur tillgängligheten ser ut till arbetsmarknaden. I särskilt våra storstadsområdena har till och med grönskan blivit ett segregrande element, som separerar olika stadsdelar från varandra.

I samband med att stöd ges för att skapa gröna och trygga samhällen bör kompletterande åtgärder framhävas, utöver införandet av grönska. ArkDes har identifierat ett behov av ökad kunskap om hur arkitektur och design kan bidra till att skapa miljöer som upplevs trygga. Det kan exempelvis ske genom nya överblickbara kopplingar mellan platser, ökad täthet som leder till ökad närvaro av människor och ny bebyggelse som vänder sig mot platsen och på så vis ökar den informella övervakningen. Vidare kan det handla om att se sambandet mellan grönområdet till övriga funktioner såsom hur belysningen ser ut, tillgången till sociala knutpunkter och lek miljöer.

Enskilda trygghetsinsatser i den byggda miljön behöver helt enkelt sättas i ett större sammanhang.

ArkDes stödjer promemorians grundsyfte, men den genererar också följande frågor:

- Tillgång till kvalitativa gröna utemiljöer är ett behov i alla stadsmiljöer. Denna fråga berör hela städer, och inte enbart utpekade stadsdelar. Att utveckla områden i en grön och hälsosam riktning samtidigt som det skapas trygga, trivsamma och inkluderande utemiljöer är ett behov som återfinns i hela Sverige.
- Finns det någon forskning eller annat underlag som visar på en koppling mellan stadgrönska och ökad trygghet och inkludering? Det framgår inte riktigt varför denna koppling görs och det behövs en förtydligande. Att koppla samman grönska och ekosystemtjänster med urvalskriterier som utbildningsnivå, deltagande i demokratiska processer och sysselsättningsgrad (15 §) är otydligt.
- Stödet riktar sig till socioekonomiskt utsatta områden i syfte att öka bland annat trygghet och trivsel, den typen av insatser knyter också an till känslan av samhörighet, stolthet, platsens identitet etc. Vikten av delaktighet genom medborgardialog eller andra metoder, blir central för att lyckas generera sådana emotioner. Det borde vara ett krav att arbetsprocesserna ska vara inkluderande och involvera medborgardialog, samt att det i slutrapporten (18 §), ska redogöras för hur man jobbat med dessa punkter.
- Öka trivsel och trygghet knyter också an till andra insatsområden än den om stadgrönska.

ArkDes vill avslutningsvis lyfta att utformningen av den gestaltade livsmiljön i hög grad behöver bygga på grundliga avvägningar mellan allmänna och enskilda intressen men också med människan i fokus. Värdet av transparenta och noggranna analyser av var insatser gör mest nytta kan inte nog understrykas.

ArkDes har inga övriga synpunkter på den föreslagna förordigen utan ställer sig bakom de delar som listats ovan med formulerade tillägg och inspel.